

Flått

tilleggsinformasjon

Flåtter, og særlig den vanlige skogflått kan ha svært mange uformelle navn i de norske dialektene, som: skogmann, skogbjørn, skaubjønn, saueflått, hundeflått, blodmidd, hundemidd, oreflått, orelus, einerlus, kinnflått, lyngflått, lyngbobb, hasselflått, hatleflått, tikk, hantikk, sugar, bitar, påte, stygging, stakkar, festning, festing, krekse, skogtroll.

Flåtter er arter som tilhører bestemte familier av midder, i Norge finnes kun representanter for familien Ixodidae.

De lever omtrent to år, gjennomgår fire stadier (egg, larve, nymfe, voksen) der inntak av blod fra virveldyr er essensielt for individets videreføring og til slutt formering. Det er i stadiene som larve og nymfe det bites mest. Flått finnes i flere varianter over hele verden. I Norge finnes åtte arter. Mellom 2003 og 2005 ble det funnet ytterligere to arter.

Den varierer i størrelse fra én til over ti millimeter, avhengig av stadium og hvor mye blod den har sugd.

Egg klekkes tidlig vår, danner larve som vil søke vertsdyr og suge blod. Etter måltidet vil larvene falle ned og starte forvandlingen til nymfe. Utpå høsten er nymfen ferdig, men vil være aktiv gjennom vinteren. Neste vår søker nymfene vertsdyr igjen (kan godt være et menneske) og faller av etter måltidet og forvandles til voksen flått. Formeringen skjer etter at den voksne hunnen har inntatt nok et måltid (sjeldent fra menneske), hvorpå den faller ned og legger egg i skogbunnen. Eggene klekkes så utpå våren.

Når flått blir sulten, vil den bevege seg oppover i terrenget og lokalisere seg i høyt gress, der den venter på passerende dyr og faller raskt ved vibrasjon og kontakt (flått kan ikke fly eller hoppe). På vertsdyret vil flått bite seg fast og bli værende flere dager inntil den er mett. Flått trives ikke i åpent lende med direkte sollys og kort gress. Man kan regne med betydelige mengder flått der det ferdes rådyr og hjort, og spesielt mellom april og oktober. Fuktig mark og myr, spesielt i Agder er særskilt utsatt, men man finner flått langs kysten opp til Brønnøysund. Også i innlandet, rundt Mjøsa, antar man at flått har slått seg til for godt. Det er også påvist flått i indre Sør-Trøndelag.

Smittefare

Flåten oppfattes som en biologisk vektor, en som kan overføre zoonoser, sykdommer som overføres mellom dyr og mennesker. Den kan være bærer av farlige bakterier eller virus. Hvis den fjernes før 24 timer antar man at bakterien har hatt liten sjanse for å bli overført. Når det gjelder viruset antas det at smitten kan overføres langt tidligere. Larver (har 3 par bein i motsetning til 4 par bein hos nymfer og voksne) er i Norge ikke påvist å bære smitte. Særlig nymfene går på menneskene, og av disse kan opptil tretti prosent være infisert med spiroketen.

Bakterier

Oppsvulmet flått, omtrent så stor som en ert, full av blod, og ikke istand til å gå på vanlig vis. Den vanligste smitten er bakteriegruppen borrelia (spesifikt, bakterien *Borrelia burgdorferi*) som kan invadere nervesystemet og gi lammelser, leddsykdom, kronisk hudsykdom og smertetilstander. Det antas at 20-25 % av norske flått bærer denne bakterien, 50 % i øst og sør, og betraktelig færre lengre nord. Fem prosent av de infiserte av denne bakterien utvikler sykdommen, om lag 150 tilfeller årlig. I tillegg til smånagere og fugl, kan store dyr som hjort være vertsdyr.

En annen sykdom forårsakes av bakteriegruppen *Anaplasma* (med spesifikt *Anaplasma phagocytophilum*) (tidligere kalt *Ehrlichia equi* eller *Ehrlichia phagocytophila*), som kan utvikle seg til sykdommen *Anaplasmosis*, tidligere kalt *Ehrlichiose*. Denne gir en influensalignende tilstand med akutt feber, muskelsmerter og hodepine, og (mindre enn to prosent) AIDS-lignende immunsvikt. En studie har påvist at 10% av tilfellene med positiv borreliadiagnose også hadde anaplasmosis. Sykdommen betegnes i dag *Human granulocytær anaplasmosis*.

De første tilfellene ble påvist i Norge i 1998. Senere har man registrert noen få tilfeller. På grunn av at disse bakterieinfeksjonene kan være vanskelige å påvise, er det egentlige antall tilfeller ukjent.

Også bakterien *Chlamydia pneumoniae*, tidligere kalt TWAR, kan overføres til mennesker via flått og gi infeksjon.

Parasitt

Den tredje mulige smitten er *Babesia*, en parasitt som kan gi skogflåttencefalitt (også kalt enkefalitt, engelsk *Tick Borne Encephalitis*). Dette gir en malarialignende parasitsykdom som angriper og skader hjernen. Parasiten finnes

helst hos smånagere og fugler. Siden 1999 har Norge hatt åtte tilfeller og av disse fem i tilknytning til Tromøya utenfor Arendal, I vesteuropeisk form har viruset en dødelighet på 1 % og mulighet for sene virkninger. Sykdommen er epidemisk i områder av sentral- og Øst-Europa. Noen mildere former finnes i Baltikum, på Ålandsøyene og langs Østersjø-kysten.

Det finnes effektiv vaksine mot skogflåttencefalitt. Vaksinen anbefales til alle fastboende og sommergjester som oppholder seg mye i områder der sykdommen er vanlig (svært sjeldent aktuelt i Norge).

Forholdsregler og tiltak

Hvert år avgir flått anslagsvis to millioner bitt i Norge. I Norge bæres borrelia av 30-40 % av nymfene og 20-25 % av voksen flått. Det finnes også andre tall på henholdsvis 20-30% for nymfer og 40-60% for voksne, kilde: Flått og borreliose i Norge - epidemiologi, Reidar Mehl.

Derfor anbefales en å lete etter flått (hvis man har beveget seg der det er mye flått) og raskt fjerne observert flått. Etter 24 timer er faren for smitte betraktelig høyere. Voksen flått som ikke har festet seg vil kunne sees på klærne, som sakte og oppadgående svartbrune glinsende objekt på 1-2 mm (hunnen er dobbelt så stor). Hvis den har bitt seg fast, er dette ofte i områder med tynn hud (skrittet, hårfestet, armhuler) eller åpne sår. Den sitter ofte halvveis nedsenket i såret, bakparten ofte gråaktig og med størrelse avhengig av sugetid. En oppfylt flått kan bli 15 mm, og vil være kuleformet og gråblå. Bittet merkes ikke grunnet bedøvelse som følger med flåttens spytt.

Anbefalt prosedyre er å, med negl eller pinsett, klype til over flåtten, forsiktig nær munnen (unngå å presse stoffer fra flåtten inn i såret), og deretter dreie flotten (retningen man dreier har ingen betydning, flåtten har ikke gjenger). Om munddel sitter igjen i såret, spiller dette mindre rolle. Sårsalve anbefales. Det finnes også tabletter som kan motvirke infeksjoner, disse fåes hos legen. Bittet vil uansett gi en rød hevelse. Hvis det i løpet av 3-30 dager avtegnes en tydelig ring rundt såret eller ringformet utslett, har man antakeligvis blitt smittet og må behandles umiddelbart.

Flått har ofte hardt skall og er særdeles robust mot forsøk på å avlive den. Forsøk på å kvele flåtten (med gift, vann eller neglelakk) slik at den slipper taket, vil neppe føre fram, ettersom flåtten normalt ikke puster mer enn to-tre ganger i minuttet. Som regel vil slike tiltak forsinke fjerning av flåtten, og dermed virke mot sin hensikt. Bruk av myggspray og hvitløkpulver antas å virke avvisende på flåtten.

Forskning

Flått oppfattes som en nasjonaløkonomisk risiko, og det har de senere år vært satt av flere midler til forskning. Muligheten for en kobling mellom flåttbitt og multippel sklerose ble utredet i 2001 ved Vestfold Sentralsykehus. Høy flått-forårsaket dødelighet blant hjort har gjort at Veterinærinstituttet har startet utredning i Farsund og Molde (2005). Mikrobiologiavdelingen ved Sørlandet Sykehus har flått som spesialfelt. Mulig fuglebåren flått studeres også gjennom et flernasjonalt prosjekt, der Norge deltar fra Universitetet i Oslo, Veterinærinstituttet, Folkehelseinstituttet og fire fuglestasjoner (Jomfruland, Akerøya, Lista og Store Færder). Sammenlignende studier mot baltiske land har vært gjort av AS Teleplan. Økt hyppighet de senere år kan skyldes at tidligere kulturlandskap gror igjen.

Referanser

- Blodsugeren sprer ny smitte db.no, besøkt 4. juli 2010
- Bakken JS, Krueth J, Tilden RL, Dumler JS, Kristiansen BE. Serological evidence of human granulocytic ehrlichiosis in Norway. Eur J Clin Microbiol Infect Dis 1996; 15: 829 – 32
- Informasjon om ehrlichiose på Medline Plus, oppdatert 3. desember 2009, besøkt 27. januar 2010
- Skogflåttencefalitt. Pasienthåndboka.no. Besøkt 8. august 2007.
- Flåttbitt. Pasienthåndboka.no. Besøkt 9. august 2007.

Helsemessige forbehold

Du bør aldri bruke informasjon fra Internett, inkludert Wikipedia, som eneste kilde til avgjørelser eller tiltak i helsemessige spørsmål. Ved legemiddel-spørsmål bør du rådspørre apotek eller lege, ved helsespørsmål relevant autorisert helsepersonell, og ved dyresykdom bør du rådspørre veterinær. Bruk aldri reseptbelagte legemidler uten råd fra lege. Søk råd på apoteket ved bruk av reseptfrie legemidler og naturmidler, spesielt om du også bruker reseptbelagte midler. Bruk av flere legemidler samtidig kan ha utilsiktet effekt.